

Meg kell állítani a népességfogyást, az elvándorlást és az asszimilációt*

– Dippold Pál interjúja

A közelmúltban öt, autonómiákat bemutató, hosszabb írása jelent meg lapunkban. Összege-sonlította a Muravidéket és az Åland-szigeteket, bemutatta a feröeri modellt, elemezte Dél-Tirolt és Katalóniát, majd két részben a magyar autonómiák múltját Trianontól napjainkig. A szerzővel, Juhász Györggyel, a RETÖRKI tudományos főmunkatársával beszélgetünk e különös-variánsos világról.

Mikor találkozott életében először egyáltalán autonómiával?

– Amikor 1977-ben már végzett tanárként Pécsről az Újvidéki Egyetemre kerültem két éves magyar állami posztgraduális ösztöndíjjal. Vajdaság 1974 februárjától, az új jugoszláv alkotmány életbelépésétől Szocialista Autonóm Tartomány lett – miként Koszovó is –, és a régió felfelé ívelő korszakába lépett. Ez egy területi (nem etnikai) autonómiaforma, melynek minden negyedik polgára magyar volt. A százötven fős Újvidéki Parlamentben (Báni Palota) harminchét magyar képviselő foglalt helyet. Belgrádban, a Skupštinában (Szövetségi Parlament) százötven képviselték a Vajdaságot (Délvidék), közülük huszonhatan magyarok.

Ma milyenek ezek az arányok?

– Szomorúak! Belgrádban csak négy magyar ül a kétszázötven fős képviselőházban, Újvidéken a százhusz fős – 1990-től jogaitól részben és költségvetésétől teljesen megfosztott – tartományi parlamentben hat. A számok önmagukban tükrözik a délvidéki magyarság megfélemezését

– és politikai súlytalanságát – az elmúlt évtizedekben, s akkor még a korfáról nem is beszélünk. Példaként említem, hogy az 1921-es népszámlálás adatai szerint a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban 467 658 magyar és 439 657(!) albán élt. Amikor 2008 februárjában Koszovó kikiáltotta a függetlenségét, a szerbiai albánok száma megközelítette a kétmilliót, a magyaroké pedig negyedmillió alá esett.

Látják, érzékelik a szabadkai magyar vezetők ezt a nem túl rózsás helyzetet?!

– Nyilván tudják, mivel egyetemet végzett, komoly emberekről van szó. Eddig négy elnöke volt a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének (VMDK) és a belőle kifejlődő Vajdasági Magyar Szövetségnek (VMSZ): Ágoston András, Csubela Ferenc (halála a mai napig nem teljesen tisztázott), a nemrég elhunyt Kasza József és a jelenlegi, Pásztor István. A közös bennük, hogy mindannyian a helyi magyarságnak tett autonómiaígéretükkel lettek első számú vezetők Szabadkán. Ágostonék el is készítették 1992-ben az úgynevezett kettős autonómiamodellt, azt a szerb diktátor, Slobodan Milošević gögösen söpörte le az asztalról. Kasza József alatt, aki párhuzamosan miniszterelnök-helyettes és Szabadka polgármestere is volt, történt meg a legtöbb betelepítés a magyarlakta területekre, jócskán megváltoztatva ezzel az etnikai arányokat. Pásztor Istvánt, ismervén a VMSZ aktuális programját, fontolva haladónak nevezném, aki ért el ugyan részeredményeket (oktatás, tájékoztatás, kultúra stb.), de mintha nem számolna a „múlt idő”-tényezővel, amely nem a helyi magyarság-

* Az autonómiák világa. In: *Magyar Hírlap*, 2016. november 28., hétfő

nak kedvez. A választók rendszeresen leadott voksaikkal figyelmeztetik: 2012-ben 95 375, 2014-ben 75 294, 2016-ban 56 137 szavazat, a magyar választók 25(!) százalékától. Ha ez így folytatódik, még két választás (Szerbiában „menetrendszerűen” jönnek a rendkívüli választások), s elolvad a politikai erő, s az utolsó taktusa csendül föl a búcsúszimfóniának.

Két, Újvidéken töltött év ennyire el tudta kötelezni a délvidéki magyarság és az autonómia mellett?

– Ha kicsit tágabban értelmezzük a térséget és Jugoszláviát, majd utódállamait is ideértjük, akkor a két év az tizenhét: 1981 és 1988 között a Ljubljanoi Egyetemen (ez idő tájt az ország legjobb egyeteme) tanítottam lektorátust alapító magyarországi vendégoktatóként. A szlovén Oktatási Minisztérium megbízásából 1985-ben elkészítettem a Maribori Egyetemen létesítendő magyar tanszék komplex, négyéves képzési programját, ez még a „történelmi partbeomlást” (Szeli István újvidéki akadémikus nevezte így a jugoszláv tragédiát) is túlélte, csak a „bolognai cunami” semmisítette meg. 2004-től 2009-ig az Eszéki Egyetem vendégprofesszora voltam. Érkezésemkor még nem, de hazatérésemkor már ott is volt Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék. Eszékről és Ljubljánából is sűrűn jártam „haza” Újvidékre és Szabadkára. Közben Czine Mihály professzor úrnál doktoráltam délvidéki magyar irodalomból, és az eszéki első tanszéki programot is én írtam a budapesti Határon Túli Magyarok Hivatalának (HTMH) fölkérésére, ez PhD fokozatot „ért” az ELTE-n. Hát, innen a „térségi ölelés”, nagy vonalakban.

Ha bővítve immáron európai autonómiákról beszélünk, milyen tér- és időkoordináták között tehetjük ezt?

– Az időkoordinátákat 1921-től számítjuk. Ekor született meg a Népszövetség bábáskodásával az első modern, 20. századi értelemben vett területi-etnikai autonómia az Åland-szigeteken, a finnországi svédok önkormányzata. A folyamat szinte a mai napig tart, a legutóbbi a 2009. június 21-i Grönlandi Autonómia Statútum. Ez a Dáni-

ához tartozó szigetóriás (2 166 082 négyzetkilométer, 56 082 fő) lakóinak biztosítja a kollektív jogait. Dániának van még egy autonómiája, a Feröer szigetek, 1948-tól. Magam egy kicsit szűkítettem Európa térkoordinátáit, kutatásaimból kihagytam a volt Szovjetunió területét. Inkább a politikai értelemben vett nyugatiakkal, például a Spanyolország területén a Moncloa-paktummal 1977-ben létrehozott négy (Katalónia, Baszkföld, Galícia, Andalúzia) autonómiával foglalkoztam, mindegyikben azt keresve, hogy mi hasznosítható számunkra ezekből Erdélyben, Délvidéken, Felvidéken, Kárpátalján, és az utóbbi időben egyre jobban foglalkoztat a Partiumban élő magyarok önkormányzatának a kérdése.

Egyik előadásában is jelezte, és írásaiban is gyakran említi az autonómiák geneziséralapú vizsgálatának szükségességét, amit részben el is végzett. Miért olyan fontos ez a szempont?

Azért, mert minden autonómiának van „lelke”, filozófiája és bár mindegyik más és más, azért hasonlóságokat kimutathatunk, s ezek képezhetik az alapját a létesítendő magyar autonómiák megvalósításának a Kárpát-medencében. Az első csoportba az északi autonómiák tartoznak, amelyek a Max Weber-i protestáns etika (önkorlátozás, empiria és empátia, tolerancia, közjó, erkölcsi és vallási puritanizmus) alapján jöttek létre. Ez nem más, mint egy mellérendelő gondolkodásmód, amely Kelet-Közép-Európától idegen. Nálunk az alá-fölérendeltség dívik, ami még a terminológiánkban is kifejeződik: kisebbség-többség, nemzet-nemzetiség, nemzeti kisebbség, ősi (román, szerb, szlovák stb.) föld, államnyelv, és sorolhatnám tovább. A második csoportot az úgynevezett szövetségi államokban „kiizzadott” autonómiák képezik. Itt utaltunk már a négy „spanyolra”, de idetartozott az egykori Jugoszlávia hat plusz kettes (hat tagköztársaság, két autonóm tartomány) államszerkezeti struktúrája is. Ebbe a csoportba illene Kárpátalja autonómiája (különleges gazdasági övezet), ha végre Ukrajna önmagával tudna már kezdeni valamit. A harmadik csoportba tartozik Dél-Tirol, amely az anyaország (Ausztria) hathatós támogatásával (és az ENSZ közreműködésével) jött létre húsz plusz huszonhat év munkájának gyümölcseként.

Bécs még uniós tagságának (1995) késleltetését is vállalta ezért az autonómiáért, mivel Róma évtizedekig vétózott. Ilyen jellegű autonómiára látok esélyt a Délvidék és a Székelyföld esetében. Az előbbinek alapja a folyamatosan javuló magyar–szerb viszony. Itt és most meg lehetne találni azt a kényes egyensúlyi helyzetet – ez is egy autonómiadefiníció –, amely kielégíti a helyi magyarság önkormányzati/önigazgatási szándékát, és nem sérti a szerbség integritását, szuverenitását. Megjegyzem, így ők is könnyebben léphetnének föl a koszovói szerbek érdekében, védelmében.

Lényegében itt már fölállított egy magyar autonómia-sorrendet, jól értem?

Igen, az első helyen a Délvidék (Vajdaság), a másodikon Kárpátalja áll. Ezekkel párhuzamosan nem szabad lemondani a Székelyföld autonómiájának kialakításáról sem, mert elmélet, előkészítettség és eltökéltség dolgában Izsák Balázsék minden területet megelőznek. Az sem mellékes, hogy itt már működött magyar autonómia 1952 és 1969 között. Az kétségtelen, Felvidék a legnehezebb terület a szlovákok merev hozzáállása miatt, amely egyben jellemző önképük is: kétszer bontottak frigyot a csehekkal, és összekeverik az autonómiát a szeparatizmussal.

A magyar autonómiák területszámításánál egy új módszert alkalmazott, mi ennek a lényege?

– A realitás, amely azon alapul, hogy „megfordítottam a rendszert”, és így a magyar többségű területek, a leendő autonómiák magva felől közlöttem. Ez Székelyföld esetében 9980, Délvidéken 4264, Kárpátalján 1311,25 négyzetkilométer. Felvidékről becsült adataink vannak, kb. 4500-4800 négyzetkilométer. Összességük kerekítve húszezer négyzetkilométer. A Magyarországtól elcsatolt területek (Horvátország nélkül 189 000 négyzetkilométer) alig több mint tíz százaléka. Ezek a tények, a számok nem hazudnak. Arra törekszünk az autonómiákkal, hogy ezek a for-

mációk megállítsák a népességfogyást, és főleg az utóbbi évtizedekben fölgyorsuló elvándorlást és asszimilációt.

Hogyan foglalná össze az elmúlt öt év eredményeit, nehézségeit, és miben látja az elkövetkező évek legfontosabb feladatait?

– A 2010-es kormányváltás teljes nemzetpolitikai fordulatot hozott. Az azonnali intézkedések (kettős állampolgárság bevezetése, intézményi és személyi háttér megteremtése, új alaptörvény, szórványgondozás stb.) lendületet adtak. Ismét a fókuszba került a Kárpát-medencei magyar autonómiák kérdése. Összegezve az első 2-3 évet, szinte preautonóm állapotot teremtett a budapesti szinergia, amelyre elcsatolt nemzetrészeink is pozitívan reagáltak. Ebbe az erősödő és kiteljesedő folyamatba robbant be az ukrán-, majd a menekültválság, ami hátrébb szorította az autonómiák ügyét, mert ezek a válságok rapid válaszokat igényeltek. De az elvek és a célok az autonómiákkal kapcsolatban nem változtak, bár az utóbbi két év magyar politikáját dominálták a nem kívánt, permanens háborús és népvándorlási jelenségek. A jövőről szólva az autonómiák társadalmasítására hívnám föl a figyelmet egy példával. Azt, hogy hazánk olimpiát akar rendezni, tudja mindenki. A szomszédaink olyannyira, hogy Aleksandar Vučić szerb kormányfő támogatja az elképzelést. Ismerik szándékunkat vetélytársaink is Párizstól Los Angelesig azért, mert egy páratlanul jól működő olimpiai lobbist (művészek, élsportolók, közéleti személyiségek és mások) hoztak létre az illetékesek. Ezt kellene tenni a magyar autonómiák esetében is! Kibővítvén a civil szervezetekkel és a fiatalokkal, határon innen és túl is: Beregszásztól Dunaszerdahelyig és Szabadkától Marosvásárhelyig. A magyar autonómiák esetében ugyanis már megtörtént egy csoda, amire bátran építhetnénk. Teljes politikai konszenzus van Budapesten a kérdésben, minden létező erő között, amire a szovjet csapatok hazánkából való távozásának követelése óta nem volt példa. Ezt a helyzetet kellene kihasználni, de azonnal!

Aki jól ismeri Jugoszláviát és utódállamait

Juhász György irodalomtörténész-hungarológus. Az Újvidéki Egyetem magyarországi posztgraduális ösztöndíjasa volt 1977–1979 között, 1981 és 1988 között a Ljubljanoi Egyetem Összehasonlító Nyelvészeti és Orientalisztikai Tanszékének első magyarországi vendégoktatója, a magyar lektorátus alapítója. 1985-ben elkészítette a Maribori Egyetem Magyar Tanszékének teljes oktatási programját, 2004–2009 között az Eszéki J. J. Strossmayer Egyetem Idegen Nyelvi Tanszékének vendégprofesszora, 2007-ben közreműködött a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék létrehozásában. A Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum tudományos főmunkatársa. Több mint száz publikációját tartják számon, amelyekből válogatáskötetek is megjelentek. Kutatási területe: jugoszláviai magyar irodalom, Jugoszlávia és utódállamai.

Fotó: Kocsis Zoltán

Bécs még uniós tagságának késleltetését is vállalta Dél-Tirol autonómiájáért
– mondja Juhász György